

عنوان : راهکارهای پایایی و مانایی خانواده

استاد راهنما:ام البنین فیروزی

نویسندگان: اعظم امامی، لیلا خدابنده لو، مهسا نیکخو

حوزه علمیه امام جعفر صادق علیه السلام شهرستان بویین زهرا

استان قزوین

چکیده

موضوع مقاله حاضر راهکارهای فرهنگی پایایی و مانایی خانواده متعالی است. خانواده متعالی خانواده ای است که همسران و فرزندان و روابط متقابل بین فرزندان و والدین روابط پایدار و مستحکمی است. برای ادامه پایایی و مانایی خانواده متعالی نیاز هست که راهکارهای فرهنگی در خانواده اجرایی شود. والدین به عنوان مسئولین خانواده باید راهکارهایی در پیش بگیرند تا فرزندان در این خانواده روابط سالمی داشته باشند و پایداری خانواده اتفاق بیفتد. روش تحقیق در این مقاله روش کتابخانه ای است و با هدف جمع آوری راهکارهای فرهنگی و ارائه آن به خانواده ها و تدبیر مقاله صورت گرفته است.

کلید واژه : خانواده، راهکارهای خانواده پایدار، خانواده متعالی، راهکارهای فرهنگی

مقدمه

معمولاً یکی از دلایلی که خانواده از هم گسیخته می‌شود عدم مدیریت اقتصادی خانواده هاست. استحکام خانواده نیاز به تدابیر فرهنگی دارد تا خانواده پایایی و مانایی داشته باشد. راهکارهای فرهنگی معمولاً از طریق متولیان فرهنگی اتخاذ شده و برای جامعه ارائه می‌شوند. برای نگهداری خانواده باید به این فرهنگ‌ها توجه شود. راهکارهای فرهنگی می‌تواند چند بعد داشته باشد؛ اولاً مسائل خصوصی خانواده مد نظر قرار بگیرد، مسائل مربوط به خود فرد در خانواده و مسائل مربوط بین خانواده و افراد جامعه در نظر گرفته شود. که اگر به این سه بعد توجه شود خانواده می‌تواند پایایی و مانایی خوبی داشته باشد.

در این مقاله عوامل تحکیم خانواده را بررسی می‌کنیم برای یافتن اهمیت این بحث کافی است که در پی پاسخ دادن به این سوال برآیم که چرا در کشور ما آمار طلاق بیش از ۲۰ درصد است با اینکه چرا انسجام و همدلی و وحدت لازم از بسیاری از خانواده‌های ما رخت بسته است؟

در این زمینه مقاله و کتاب‌هایی نگاشته شده است از جمله کتاب تحکیم خانواده از منظر حقوق و اخلاق نوشته عباسعلی اختری، کتاب هفت عامل تحکیم و تضعیف خانواده نوشته پل پکنا، مقاله آثار تمدنی خانواده مستحکم در سیره معصومان نوشته ضیاءالدین میرمحمدی و کتاب عوامل استحکام خانواده نوشته مجید رشیدپور نگاشته شده است.

وجه تمایز این پژوهش با پژوهش‌های یاد شده در این است که: نگاه نویسنده به صورت راهکاری و راهبردی است.

علاوه بر این ما ما بخش‌های مختلفی را به صورت جداگانه بیان می‌کنیم.

۱. مراقبت‌ها و حمایت‌های روانی

نیاز آدمی به مهر و محبت اهمیت زیادی دارد به طوری که میتوان گفت نقش این گونه نیازها در ادامه زندگی از نقش نیازهای اقتصادی و معیشتی کمتر نیست.

۲. عاطفه و همراهی

خانواده را بر دو رکن اساسی مودت و رحمت بنا نهاده می دانند در نگاه اسلام سنخ فضایی که همسران می خواهند در پرتو آن زندگی خود را آغاز کنند به گونه ای است که انسانیت در آن شکوفا می شود.

۳ کارکردهای خانواده

اهمیت خانواده کارکردهای مهم آن در چهار محور می باشد

۴ تامین نیازهای روانی

ازدواج بستر مناسبی برای تامین نیازهای دلبستگی ایمنی و آرامش و حمایت روانی زوجین هست.

۵ صمیمیت اعضای خانواده

یکی دیگر از کارکردهای خانواده صمیمیت اعضای گروه می باشد هر یک از اعضای خانواده به یکدیگر محبت داشته باشند و در فضای خانه این محبت را بگسترانند زمینه ای برای تربیت و تقویت فضایل و رشد اخلاقی را فراهم می کند.

۶ محوریت اخلاق

خانواده محور قرار دادن اخلاق در تعاملات اجتماعی و روابط خانوادگی است هرچند که اسلام بر تنظیم رفتار بنا بر حقوق متقابل تاکید دارد.

۷ مراقبت ها و حمایت های فرهنگی

در هر جامعه مجموعه ای از ارزش ها هنجارها آداب و رسوم و سنت ها وجود دارد که فرهنگ آن جامعه را تشکیل می دهد جام از همه اعضای خانواده خود انتظار دارد این عناصر فرهنگی را فراگیرند.

۱- مفهوم شناسی

۱-۱- تعریف خانواده

«خانواده» در لغت به معنای خاندان، دودمان، اهل خانه، زن و فرزند و فامیل به کار رفته است. (دهخدا، ۱۳۷۷: ۹/۹۴۳۸) معادل این واژه در زبان عربی "اسره" است که ابن منظور در این مورد بیان می کند که خانواده به معنای مکان و محل محفوظ و امن است همچون حصار یا سپری که افراد به واسطه آن خود را از خطرات حفظ میکنند (ابن منظور، ۱۴۱۴، ۴/۱۹) به عبارتی دیگر وجه تسمیه خانواده به اسره همین است که اعضای آن در این حصار احساس آرامش و امنیت دارند.

۱-۲- فرهنگ سازی

پیوند زندگی مادی با زندگی معنوی و ارزشی افراد خانواده از طریق توسعه فرهنگ کارهای عبادی و تلقی ارزش عبادی از فعالیت های مثبت در زندگی، بر اساس آموزه های دینی، از راهکارهای مفید و مؤثر در زمینه کاربردی سازی سبک زندگی اسلامی است. برگزاری مراسم دینی به صورت زیبا و طولانی نکردن اجرای این مراسم، زمینه سازی عضویت افراد خانواده در گروه ها و کلوپ های فرهنگی و هنری (مانند گروه شعر و نویسندگی، گروه سرود و تواشیح و امثال آن)، فراهم آوردن امکانات برای برگزاری اردوها و مسافرت های گروهی از جمله راهبردهای مفید جهت توسعه و تعمیق سبک زندگی اسلامی در فضای خانواده است. (کیهان، ۱۳۹۱، ۹۸-۱۰۱)

از دیگر شیوه های فرهنگ سازی می توان به بیان آسان بودن اجرای سبک زندگی اسلامی که در آیه ۱۸۵ سوره مبارکه بقره عنوان شده: «یرید الله بکم الیسر و لایرید بکم العسر»، اشاره نمود. رسول گرامی اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) در باب این موضوع می فرمایند «دین من، دین

مناسب ترین بستر تأمین این نیازها برای انسان‌ها هستند و روابط دیگر با توجه به خصلت‌های ناپایدار آنها نمی‌توانند جایگزین خانواده شوند.

۲-۵- محوریت اخلاق

یکی دیگر از اصول اسلام در نگرش به نهاد خانواده محور قرار دادن اخلاق در تعاملات اجتماعی و روابط خانوادگی است هرچند اسلام بر تنظیم رفتار بنابر حقوق متقابل تاکید دارد آمیختن اخلاق با حقوق و محور قرار دادن اخلاق در روابط خانوادگی را کانون عنایت قرار داده است. استاد مطهری در این باره می‌نویسد بشریت هم به اخلاق نیاز دارد و هم به حقوق انسانیت هم به حقوق وابسته است و هم به اخلاق هیچ کدام از اخلاق و حقوق به تنهایی معیار انسانیت نیست. دین مقدس اسلام این امتیاز بزرگ را دارا بوده و هست که حقوق و اخلاق را توأماً مورد عنایت قرار داده است. (مطهری، ۱۳۸۵، ص ۱۳۹)

ایشان در بخشی دیگر به ناکافی بودن ضوابط حقوقی برای حفظ کانون گرم خانواده اشاره می‌کند و می‌نویسد..

پیمانی که اساسش بر محبت و یگانگی است نه بر همکاری و رفاقت ابل الزام و اجبار نیست با زور و اجبار قانونی می‌توان دو نفر را ملزم ساخت که با یکدیگر همکاری کنند و پیمان همکاری خود را بر اساس عدالت محترم بشمارند و سالیان دراز به همکاری خود ادامه دهند اما ممکن نیست با زور و اجبار قانونی دو نفر را وادار کرد که یکدیگر را دوست داشته باشند نسبت به هم صمیمیت داشته باشند برای یکدیگر فداکاری کنند هر کدام از آنها سعادت دیگری را سعادت خود بدانند.

ارتباط انسان‌ها با یکدیگر خواه در خانواده و خواه در جامعه همواره نیازمند تبیین خطوط و مرزهایی است که به روشنی مناسبات و روابط انسانی را انتظام بخشد توجه نکردن به حقوق و تاکید یک جانبه بر اخلاق زمینه را برای هرج و مرج و از هم گسیختگی فراهم می‌سازد.

از سوی دیگر شأن اخلاق در روابط انسانی با تلطیف رابطه‌ها ایجاد نشاط و تحریک انگیزه‌ها برای تفاهم و حس ارتباط است از این رو همان گونه که ضوابط حقوقی به پیوستگی و پایداری نظام می‌انجامد ارزش‌های اخلاقی به پویایی و بالندگی آن کمک می‌کنند. (چراغی کوتیانی، ۱۳۹۳، ص ۱۰۵)

۲-۶- تولیدمثل

تولید مثل یا باز تولید نسل بشر است اصولاً مهم‌ترین علتی که انسان‌ها را به ازدواج و تشکیل خانواده وامی‌دارد علاقه نیاز به استمرار نسل است ریشه این امر را می‌توان در علاقه همیشگی و وقتی از خلود و وجود دائم خود در این دنیا ناامید شد وجود نثر را تنها راه بقا و جاودانگی خود دانسته است زنده‌خواهی و فرزند دوستی را می‌توان میل فطری و طبیعی دانست هرچه انگیزه‌های مردم در تقوات این میل متفاوت است مثلاً در جوامع عشیره‌ای فرزند فرزند ر خود در دوره پیری و درماندگی می‌خواهند برخی دیگر فرزند را دنباله وجود خود تلقی می‌کنند و بقای فرزند را پس از مرگ خود بقای خویش می‌شمارند فکری که به آنها آرامش خواهد داد رخی اندیشمندان مسلمان در فهم و تفسیر خود از بتول دینی به این نتیجه رسیده‌اند که تولید مثل نه تنها عامل تشکیل دهنده خانواده بلکه یگانه عاملی است که انسان را به ازدواج و تشکیل خانواده می‌کشد علامه طباطبایی با تاکید بر فطری بودن و طبیعی بودن ازدواج تشکیل خانواده کارکرد تولید مثل را یگانه عامل فطری این پیوند دانسته و عوامل دیگر را خارج از میل فطری انسان در تشکیل خانواده دانسته است ایشان در این باره می‌نویسد عامل ازدواج تولید مثل و پرورش فرزند است و مسئله نیاز جنسی یا اشتراک در کارهای زندگی چون کسب و زراعت و جمع کردن مال و تدبیر غذا و آب و وسایل خانه و اداره آن اموری است که از چهارچوب غرض طبیعت و خلقت خارج است. (مصباح یزدی، ۱۳۷۷ ص ۳۱۷)

۷-۲- بر خور داری از روحیه عفو و گذشت و تقویت آن

گذشت عاملی موثر در ایجاد و تقویت دوستی‌هاست.

گذشت و بزرگواری‌ها از ایمان و تقوای اعضای خانواده سرچشمه می‌گیرد چرا که امام سجاد فرمودند: لا کرم الا بتقوی ... بزرگواری جز پرهیز کاری نباشد.

وجود صداقت در فضای خانواده صداقتی ابتدا روح و شخصیت خود فرد را تخریب می‌سازد و سپس به خانواده و آن جامعه‌ای که شخص در آن مقیم است نیز زیان وارد می‌کند امام باقر می‌فرماید پدرم امام سجاد می‌فرمودند: از دروغ کوچک و بزرگش پرهیزید وقتی انسان در امور کوچک دروغ بگوید بر دروغ بزرگ هم جرت پیدا می‌کند. (بهرامی، نمازی، ۱۳۹۵، ص ۱۴) آیا نمی‌دانید که پیامبر صلی الله می‌فرمود: اگر انسان همیشه اهل صدق و درستی باشد خداوند می‌نویسد او صدیق است و اگر انسان اهل کذب و دروغ باشد خداوند می‌نویسد او کذاب است (کلینی ۱۳۶۵، جلد ۲، ۳۴۰، ۳۳۹)

۴- مراقبت‌ها و حمایت‌های فرهنگی

در هر جامعه مجموعه‌ای از ارزش‌ها هنجارها آداب و رسوم و سنت‌ها وجود دارد که فرهنگ آن جامعه را تشکیل می‌دهد جامعه از همه اعضای خود انتظار دارد این عناصر فرهنگی را فرا گیرند و برای ایجاد نظم اجتماعی آنها را در زندگی خویش به کار برند این فرایند را جامعه پذیری نامیده‌اند یکی از عوامل جامعه پذیری اعضا نهاد خانواده است خانواده در انتقال فرهنگ از نسلی به نسل‌های دیگر نقشی بنیادین و مهم ایفا می‌کند. در آموزه‌های دین اسلام به والدین سفارش شده است که در انتقال آداب و رسوم و سنت‌های صحیح به فرزندان تلاش کنند و مراقب مسائل فرهنگی فرزند خود باشند و بدانند که یکی از حقوق فرزند بر پدر و مادر یاد دادن آداب و رسوم نیک به آنها است.

حضرت علی علیه السلام می‌فرمایند حق فرزند بر پدر این است که اسم‌های زیبایی بر او نهد و آداب نیکو به او یاد دهد. (نهج البلاغه، حکمت ۳۹۱)

در برخی روایات فرایند جامعه پذیر کردن فرزندان و آموختن آداب درست به آنان بهتر از انفاق در راه خدا معرفی شده است. (مجلسی ۱۴۰۳، ج ۱۰۱، ص ۹۵)

نتیجه گیری

مطالب جمع آوری شده چنین استنتاج می شود که برای پایای و مانایی خانواده متعالی راهکارهای فرهنگی متعددی را باید در پیش گرفت یکی از این راهکارهای فرهنگی اصلاح روابط بین زوجین است بعضی از راهکارهای فرهنگی مربوط به فرزندان است و برخی راهکارها مربوط به روابط والدین با فرزندان است برخی از این راهکارها عبارتند از تامین نیازهای روانی ، عاطفه و همراهی ،. مراقبت ها و حمایت های فرهنگی ، محوریت اخلاق ، صمیمیت اعضای خانواده

به صورت کلی نتیجه میگیریم که راهکارهای فرهنگی در صورت اجرایی شدن خانواده مانایی و پایداری را در حقیقت تشکیل خواهد داد.

فهرست منابع

*قرآن کریم

- (۱) ابن منظور ، محمد بن مکرم ، لسان العرب ، ج ۴ دار الفكر ، بیروت ، تهران ، ۱۳۳۲ه.ق.
- (۲) چراغی کوتیانی، اسماعیل، خانواده، اسلام و فمینیست، قم، انتشارات امام خمینی، ۱۳۹۳.
- (۳) حیات طیبہ(سبک شناسی اخلاق خانوادگی)، قم، مرکز نشر هاجر، ۱۳۹۶.
- (۴) دهخدا، علی اکبر، لغتنامه دهخدا، ج ۹ ، ناشر سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، ۱۳۴۱.
- (۵) رضی، محمد بن حسین، نهج البلاغه، ترجمه محمد دشتی، قم، مشهور، ۱۳۷۹.
- (۶) سالاری فر، محمدرضا، خشونت خانگی علیه زنان ، بررسی، علل و درمان با نگرش به منابع اسلامی، قم، نشر هاجر، ۱۳۸۹.
- (۷) طباطبایی، سید محمد حسین، تفسیر المیزان، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۵
- (۸) کلینی، محمد. (۱۳۶۵). (اصول و فروع کافی . تهران: دار الکتب الإسلامیه.
- (۹) کیهان، مسعود ، سبک زندگی و اوقات فراغت در جامعه مدرن؛ فصلنامه مطالعات جوان و رسانه، قم: مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما، شماره ۸، ۱۳۹۱،
- (۱۰) مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، بیروت: مؤسسه الوفاء، ۱۴۰۴.
- (۱۱) مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، رسولی محلاتی، هاشم، تهران، دار الکتب الإسلامیه، ۱۴۰۴ق.
- (۱۲) مصباح یزدی، محمد تقی، اخلاق در قرآن، انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ۱۴۰۱
- (۱۳) مطهری، مرتضی، تعلیم و تربیت در اسلام، انتشارات صدرا، ۱۳۸۲.